

УДК: 343.101-049.3-047.275:343.163.072.22]477)

ВІДМОВА ВІД ПІДТРИМАННЯ ОБВИНУВАЧЕННЯ ЯК ФОРМА ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОКУРОРОМ СВОЇМ ПРАВОМ

Г. Борейко

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: gala7788@meta.ua*

У статті розглянуто окремі проблемні аспекти інституту відмови прокурора від підтримання обвинувачення закріплені у чинному КПК України як можливості зловживання таким правом. Вивчено наслідки такої відмови як для обвинуваченого, так і для прокурора. Одночасно, проаналізовано чинне законодавство, що регулює порядок відновлення прав обвинуваченого щодо якого прокурор відмовився від підтримання обвинувачення.

Запропоновано конкретні пропозиції щодо удосконалення вказано інституту шляхом встановлення «запобіжників» щодо зловживання цим правом. Зокрема наголошено на необхідності виключити можливість прокурора приймати рішення про відмову від підтримання обвинувачення у підготовчому засіданні. Наведено аргументи щодо обґрунтованості умови погодження постанови про відмову від обвинувачення з прокурором вищого рівня, яка не є втручанням в його процесуальну діяльність.

Для повного забезпечення відновлення прав та свобод особи, якій незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду завдано шкоди, запропоновано передбачити у відповідному Законі як підставу для відшкодування громадянину шкоди винесення судом ухвали про закриття кримінального провадження у зв'язку із відмовою прокурора від підтримання обвинувачення, що прирівнюється до виправдувального вироку. Такий підхід з одного боку забезпечить особі гарантії матеріального характеру, а з іншого – стимулюватиме прокурора відповідальніше ставитись до формування обвинувачення та скерування обвинувального акту до суду для розгляду по суті.

Ключові поняття: докази; прокурор; підтримання обвинувачення; підготовче судове засідання; погодження постанови

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2020.71.122>

Вступ. Питання відмови прокурора від підтримання обвинувачення під різними кутами зору вивчали багато авторів, серед яких І. В. Гловюк, В. Т. Каркач, А. В. Лапкін, В. Т. Маляренко, В. Т. Нор, М. С. Туркот та інші, основними проблемами дослідження яких були теми форми відмови прокурором від обвинувачення; відмови від обвинувачення у разі створення групи прокурорів; законності вимоги погодження постанови про відмову від обвинувачення з прокурором вищого рівня; визначення стадії судового провадження, на якій прокурор уповноважений відмовитися від обвинувачення; можливості оскарження рішення суду про закриття кримінального провадження у разі відмови прокурора від обвинувачення; наслідки відмови прокурора від обвинувачення, а також щодо недопущення відмови прокурора від обвинувачення в судовому провадженні.

Постановка проблеми. Активність обговорення цього інституту в юридичній літературі та аналіз цих та інших питань засвідчили, що на законодавчому рівні існують серйозні прогалини у нормативному регулюванні інституту відмови

прокурора від обвинувачення, незважаючи на прогресивність цього інституту. Власне, недосконале регулювання на законодавчому рівні зазначеного питання створює прокуророві гіпотетичні можливості зловжити своїм правом на таку відмову з різною метою, що, зрозуміло, не відповідає завданням кримінального провадження.

З метою підвищення ефективності названого інституту варто проаналізувати порядок та підстави відмови прокурора від підтримання обвинувачення за чинним КПК України та напрацювати пропозиції щодо належного удосконалення норм, які регламентують такий порядок. Тому, **метою** цієї статті є дослідження окремих аспектів порядку відмови прокурора від підтримання обвинувачення для вжиття заходів зі запобігання можливостям зловживання прокурором таким правом.

Виклад основного матеріалу. Норми КПК України, які регулюють порядок відмови прокурора від підтримання обвинувачення, навряд чи можна визнати досконалими, оскільки, як засвідчує практика, не запобігають зловживанню прокурором таким правом.

Кримінальний процесуальний закон у регулюванні питання відмови спирається на те, що прокурор ідеально виконує свої обов'язки, а відмова від підтримання обвинувачення у всіх випадках має бути обґрунтованою, мотивованою і, зрозуміло, законною. Проаналізувавши норми, вбачаємо, що законодавець навіть не допускає, що відмова може бути незаконною і не передбачає вчинення подальших дій, у випадку, якщо прокурор відмовився від підтримання обвинувачення безпідставно. Проте, як засвідчує практика, це не завжди так, в такому разі не досягається завдання кримінального провадження щодо повного та неупередженого судового розгляду для того, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини.

Тож порядок відмови прокурора від підтримання обвинувачення підлягає чіткому регламентуванню, оскільки під час прийняття рішення про відмову прокурор ставить у безальтернативне становище суд щодо прийняття рішення у такому провадженні (у разі відсутності потерпілого) – закрити провадження (п. 2 ч. 2 ст. 284 КПК України). У такому випадку фактично рішення щодо невинуватості обвинуваченого приймає прокурор, а не суд. Зазначена норма не відповідає положенням ст. 30 КПК України та суперечить її вимогам, адже у кримінальному провадженні правосуддя здійснює лише суд. Тож, законодавець обмежив владу суду щодо справедливого розгляду та вирішення справи незалежним та неупередженим судом. Окрім цього, така позиція не відповідає і вимогам закону про встановлення істини, конституційним принципам законності, забезпеченню доведеності вини обвинуваченого, презумпції невинуватості, а також принципу безпосереднього дослідження доказів судом. З урахуванням цих принципів суд першої інстанції повинен приймати кінцеві рішення лише на підставі зібраних, перевірених і належно оцінених доказів, а не на підставі лише переконань (думок) учасників процесу, що не віднесені законом ані до доказів та їх джерел, а тому з погляду доказового права вони не можуть бути покладені в основу судового рішення [4, с. 280].

Нагадаємо, що можливість відмовитися від підтримання обвинувачення прокурор мав і згідно з вимогами КПК України 1960 року (до внесення змін у 2001 році), але його відмова не мала для суду вирішального значення, оскільки суд був зобов'язаний у такому випадку продовжити розгляд справи і ухвалити у ній рішення, яке відповідає вимогам закону.

Реалії сьогодення свідчать про неготовність перейняття прокурорами на себе відповідальності щодо чіткого дотримання вимог закону за підтримання обвинувачення в суді. Тому такі дії обвинувача підлягають детальній регламентації

з метою недопущення зловживань цим правом, отримавши фактичну безконтрольність щодо ухвалення таких рішень. Адже єдиною підставою для такої відмови є переконання прокурора, що пред'явлене особі обвинувачення зібраними стороною обвинувачення доказами не підтверджується. Але щоб дійти такого переконання, потрібно проаналізувати докази, здобуті у процесі досудового слідства в сукупності з доказами, які здобуті, перевірені та досліджені в судовому засіданні, як цього вимагає ст. 3 КПК України. Такий процес є виваженим, скрупульозним і потребує затрати певного часу. Детальне вивчення та аналіз таких доказів можливий на етапі судового розгляду, в ході якого й відбувається процес дослідження доказів в умовах змагальності сторін обвинувачення і захисту.

Водночас, кримінальний процесуальний закон (п. 2 ч. 3 ст. 314 КПК України) надає прокуророві можливість прийняти рішення про відмову від підтримання обвинувачення вже на стадії підготовчого засідання. Таке право, як видається, не є виправданим та тягне за собою ризики зловживання прокурором цим правом. Адже аналіз вимог ст. ст. 314, 315 КПК України засвідчує, що у підготовчому судовому засіданні дослідження доказів щодо пред'явленого обвинувачення не відбувається. Інші норми КПК України також підкріплюють позицію, що дослідження доказів здійснюється під час судового розгляду. Крім того, згідно з ч. 4 ст. 291 КПК України заборонено надавати прокуророві до початку судового розгляду інші документи, крім обвинувального акту і додатків до нього. Тому незрозуміло, на якому із цих етапів прокурор має дійти переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується і що саме може вплинути на таке його переконання, крім дослідження доказів.

Власне, через неможливість дослідити і зіставити докази на стадії підготовчого засідання відмова від підтримання обвинувачення на ній немотивованою, як цього вимагає ч. 1 ст. 340 КПК України і, як наслідок, такі дії свідчитимуть про необґрунтованість прийнятого прокурором рішення про затвердження обвинувального акту та скерування його до суду. Так, до закінчення досудового слідства затвердженням і скеруванням обвинувального акту до суду прокурор здійснював нагляд за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування (ст. 36 КПК України). Під час досудового розслідування прокурор має набути твердої впевненості та переконливості у тому, що підозрюваний винний у вчиненні конкретного злочину. В іншому випадку скерування обвинувального акту до суду є незаконним і недопустимим. Прокурор повинен враховувати всі зібрані докази, які доводять винуватість особи, їх достатність та допустимість, перевірити докази, які виправдовують особу, оскільки прокурор, керуючись своїми повноваженнями, переймає на себе відповідальність за стан слідства, обмеження чи порушення конституційних прав і свобод підозрюваного під час досудового слідства та заподіяння йому різних видів шкоди, у зв'язку із незаконним притягненням до кримінальної відповідальності.

Тому, затверджуючи і скеровуючи обвинувальний акт до суду, прокурор, впевнився у законності та обґрунтованості своєї позиції на підставі зібраних доказів, і, як слушно зазначають С. А. Альперт та М. І. Бажанов [1, с. 159–162] з цього моменту прокурор стає обвинувачем. Якщо прокурор не дійшов переконання у достатності зібраних доказів вини особи у вчиненому кримінальному правопорушенні, то він не повинен затверджувати обвинувальний акт.

Відмова прокурора від обвинувачення на більш ранньому етапі судового розгляду свідчить не тільки про неякість досудового слідства, на що не було звернуто уваги прокурора, а й на невідповідність прокурора до процесу, його формальний підхід до справи, передчасність прийняття рішення і, як наслідок, порушення конституційних норм, які гарантують забезпечення прав і свобод людини [5, с. 46].

Як слушно зазначає В. Т. Маляренко [6], завданням прокурора на підготовчому засіданні суду є доведення, що в матеріалах справи зібрано всі необхідні докази для розгляду справи в судовому засіданні, що до відповідальності притягнуто осіб, які викриваються зібраними доказами у вчиненні злочину, що дії обвинуваченого правильно кваліфіковано за статтями кримінального закону. Інакше кажучи, в підготовчому засіданні прокурор доводить необхідність судити, а в стадії судового розгляду він доводить винність підсудного і вимагає засудити його.

Незважаючи на зазначене вище, КПК України надає можливість відмовитись прокурору від підтримання обвинувачення вже під час підготовчого судового засідання, даючи йому змогу зловживання цим правом. Звичайно, сам по собі інститут відмови від підтримання обвинувачення є необхідним, однак його регламентація у чинному КПК України не дає достатніх процесуальних запобіжників від зловживання таким правом.

Тож, як видається, одним із заходів до запобігання зловживання прокурором правом на відмову від підтримання обвинувачення є виняток із п. 2 ч. 3 ст. 314 КПК України посилення на ч. 2 ст. 284 цього Кодексу. Адже наділення прокурора таким правом і водночас відсутність процедури відомчого чи судового контролю за процесом відмови від підтримання обвинувачення надає прокуророві можливість використати його в процесі реалізації такого права всупереч його суті і призначенню, спричиняючи шкоду та певні негативні наслідки іншим учасникам процесу, суспільству та державі.

Аналіз вивчення норм КПК України дає змогу виявити прогалину правового регулювання, зокрема, ситуації, коли прокурор незаконно відмовляється від обвинувачення в результаті помилкового оцінювання доказів, неправильного тлумачення норм матеріального чи процесуального закону або зловживання своїм правом. Відсутність нормативно-правової регламентації такої процесуальної ситуації призводить до неможливості процесуального реагування на такі дії прокурора як посадової особи.

Щоправда, необхідно зазначити, що кримінальний процесуальний закон містить певні запобіжники від зловживання прокурором правом на відмову від обвинувачення. Одним із таких «запобіжників» є необхідність погодження рішення прокурора з прокурором вищого рівня. Проте цей запобіжник не може достатньою мірою забезпечити можливості повністю унеможливити зловживання таким правом. Крім того, деякі автори вважають, що сам факт погодження постанови про відмову від обвинувачення з прокурором вищого рівня свідчить про втручання в самостійність процесуальної діяльності прокурора (обвинувача) [2, с. 26–27].

З такою позицією навряд чи можна погодитися, адже варто згадати про певні застереження у разі надання певній посадовій особі чи державному органу дискреційні повноваження, що носитимуть характер необмеженої влади. Не випадково, у Доповіді № 512/2009 Європейської комісії «За демократію через право» «Верховенство права», схваленій Венеціанською комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року) (далі – Доповідь) до елементів верховенства права зачислено, зокрема, юридичну визначеність та заборону свавілля (п. 41). У Доповіді зазначено, що потреба у визначеності не означає, що органи, який ухвалює рішення, не повинні надаватися дискреційні повноваження (де це необхідно) за умови наявності процедур, що унеможливлюють зловживання ними; у цьому контексті закон, яким надаються дискреційні повноваження певному державному органу, повинен вказати чітко і зрозуміло на обсяг такої дискреції; не відповідатиме верховенству права, якщо надана законом виконавчій владі дискреція матиме характер необмеженої влади; отже, закон повинен вказати на обсяг будь-якої дискреції та на спосіб її здійснення із достатньою чіткістю, аби особа мала змогу відповідно захистити себе від свавільних дій влади.

Щодо заборони свавілля у п. 52 Доповіді зазначено таке: хоча дискреційні повноваження є необхідними для здійснення всього діапазону владних функцій у сучасних складних суспільствах, ці повноваження не мають здійснюватися у свавільний спосіб; їх здійснення у такий спосіб уможливило ухвалення суттєво несправедливих, необґрунтованих, нерозумних чи деспотичних рішень, що є несумісним із поняттям верховенства права [3].

Сам факт необхідності погодження постанови про відмову від обвинувачення із прокурором вищого рівня не свідчить про посягання на процесуальну самостійність державного обвинувача, адже таке погодження передбачено також нормами КПК України у разі прийняття прокурором у кримінальному провадженні й інших процесуальних рішень. Кримінальне процесуальне законодавство наділяє прокурора вищого рівня й іншими процесуальними правами щодо прийняття певних рішень у кожному кримінальному провадженні як під час досудового розслідування, так і під час судового розгляду, а також і на стадіях оскарження рішень суду.

Так, в абз. 3 ч. 3 ст. 17 Закону України «Про прокуратуру» визначено хто за посадою є прокурором вищого рівня стосовно відповідного прокурора. Аналіз норм КПК України дає змогу встановити, що керівник місцевої (окружної) чи обласної прокуратури, його перший заступник і заступники є прокурорами вищого рівня щодо прокурорів місцевої (окружної) чи обласної прокуратури, а Генеральний прокурор чи його перший заступник і заступники – для прокурорів Офісу Генерального прокурора. Відповідно з переліченими прокурорами кримінальний процесуальний закон потребує погодження від прокурора нижчого рівня погодження або відповідного інформування та реагування:

1) клопотання про продовження строків досудового розслідування (ст. 294 КПК України);

2) зміни обвинувачення, висунення додаткового обвинувачення, розпочинання провадження щодо юридичної особи (ст. 341 КПК України);

3) внесення апеляційної та касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або винятковими обставинами (ч. 4 ст. 36 КПК України);

4) розгляду скарг на недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування (ст. 308 КПК України);

5) розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність прокурора (ст. ст. 312, 313 КПК України).

Але прокурор вищого рівня, крім цього, в жодному випадку не втручається у прийняття процесуальних рішень прокурором у кримінальному провадженні. Такий інститут є однією з гарантій захисту особою своїх прав та свобод від їх порушення як з боку органів, що здійснюють досудове розслідування, так і прокурора у кримінальному провадженні, який здійснює процесуальне керівництво.

Тож і погодження постанови про відмову від обвинувачення з прокурором вищого рівня не є втручанням у процесуальну самостійність прокурора, беручи до уваги те, що він свою позицію щодо підтримання обвинувачення висловлює у судовому засіданні під час оголошення клопотання про відкладення засідання для складення та погодження відповідних процесуальних документів (ч. 1 ст. 340 КПК України). Отже, факт повідомлення суду про таке клопотання варто розцінювати як відмову саме прокурора від підтримання обвинувачення, яке відбувається без будь-якого втручання у його процесуальну діяльність. У випадку ж непогодження постанови про відмову від обвинувачення прокурором вищого рівня, для підтримання обвинувачення до суду прибуде вже інший обвинувач (ч. 2 ст. 341 КПК України) з позицією подальшого підтримання обвинувачення.

Тож, попередній прокурор як обвинувач у повному обсязі виконає свій обов'язок належного підтримання обвинувачення з врахуванням свого переконання щодо непідтвердження пред'явленого особі обвинувачення. Натомість відповідальність щодо об'єктивності продовження обвинувачення переймає прокурор вищого рівня, в тому числі і ризик подальшого відшкодування шкоди, завданої незаконними діями у випадку постановлення судом виправдувального вироку.

Беручи до уваги викладене, констатуємо, що передбачена кримінальним процесуальним законом умова щодо погодження постанови про відмову від підтримання обвинувачення з прокурором вищого рівня є заходом запобігання зловживання правом на відмову від підтримання обвинувачення прокурором-обвинувачем.

Щоправда, потребує врегулювання також питання попередження зловживання таким правом спільно як обвинувачем, так і прокурором вищого рівня. Видається, що таким запобіжником слугує обов'язкове вивчення постанови обвинувача про відмову від підтримання обвинувачення прокуратурою вищого рівня та подальше її затвердження, яке повинно бути передбачене та регламентоване у відомчих нормативних актах. Зазначений алгоритм дій не може вплинути на процесуальну самостійність обвинувача, але такі вимоги будуть спрямовані на попередження незаконних і необґрунтованих постанов про відмову від підтримання обвинувачення.

Автори, які припускають, що такі дії негативно впливають на процесуальну самостійність прокурора, завчасно невинувато ставлять під сумнів об'єктивність намірів прокурора вищого рівня. Адже варто врахувати, що згідно зі Законом України «Про прокуратуру» прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. Приймаючи рішення про відмову від підтримання обвинувачення прокурор (обвинувач) обстоює не власний інтерес, а діє від імені державного органу, на який покладено обов'язок виконання завдань кримінального провадження і виконує функцію саме обвинувачення (п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України).

У випадку прийняття прокурором незаконної постанови про відмову від підтримання обвинувачення залишається відкрити питання щодо порядку реагування на такі незаконні дії, адже вони призводять до певних негативних наслідків для обвинуваченого. Так, ч. 10 ст. 284 та п. 2 ч. 2 ст. 395 КПК України встановлено, що ухвала суду про закриття кримінального провадження може бути оскаржена в апеляційному порядку. Статтею 393 КК України таке право надається прокуророві. Таким прокурором, з урахуванням вимог ч. 5 ст. 24 Закону України «Про прокуратуру», може бути прокурор, який брав участь у судовому розгляді, а також прокурор вищого рівня.

Однак, зі змісту ч. 4 ст. 404 КПК України вбачається, що суд апеляційної інстанції не має права розглядати обвинувачення, яке не було висунуте в суді першої інстанції. Отже, прокурор, який брав участь у судовому розгляді і відмовився від підтримання обвинувачення, фактично його не висував, тобто він подавати апеляційну скаргу не уповноважений. Аналогічно, прокурор вищого рівня не може оскаржити таке рішення суду першої інстанції з урахуванням вимог ч. 4 ст. 404 КПК України. Також, якщо і потерпілий, його представник та законний представник погодилися з позицією прокурора про відмову від підтримання обвинувачення, відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 393 КПК України, то вони також не можуть оскаржити ухвалу суду про закриття кримінального провадження із зазначених причин. Аналогічно, і обвинувачений, незважаючи на бажання реабілітуватися шляхом винесення виправдувального вироку і не бути позбавленим права на відшкодування шкоди через незаконне притягнення до кримінальної

відповідальності, з урахуванням вимог цієї ж ч. 4 ст. 404 КПК України також не може подати апеляційну скаргу на рішення суду про закриття кримінального провадження на підставі п. 2 ч. 2 ст. 284 КПК України.

Поряд з цим, ст. 409 КПК України, яка дає перелік підстав для скасування або зміни судового рішення судом апеляційної інстанції, не передбачає такої підстави, як скасування ухвали про закриття кримінального провадження, з огляду на відмову прокурора від підтримання обвинувачення.

Як слушно зазначав В. Т. Маляренко, І. В. Вернидубов, що рішення суду про закриття кримінальної справи у такому випадку не може бути переглянуте, навіть якщо його винесено за умови зловживань чи інших умисних діянь [6]. Така ситуація явно абсурдна і спонукає до спрощення судочинства, створює умови для зловживань та недбалості, тобто є надзвичайно небезпечною, а тому потребує негайного втручання законодавця для її усунення.

Як свідчить практика, неналежне регламентування процедури відмови від підтримання обвинувачення дає підстави прокуророві зловживати таким правом з метою приховання своєї недбалості чи зацікавленості, маскуючи такі дії під законні, хоча фактично такими не є. Такий стан позбавляє можливості обвинуваченого права на реабілітацію, з огляду на незаконне притягнення до кримінальної відповідальності, а також, як наслідок, відшкодування шкоди, завданої, у зв'язку із цим, відповідно із Законом України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду». Адже згідно з цим Законом (ст. 1) відшкодуванню підлягає шкода, завдана громадянину внаслідок незаконного повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення; незаконного взяття і тримання під вартою; незаконного проведення під час кримінального провадження обшуку, виїмки; незаконного накладення арешту на майно; незаконного відсторонення від роботи (посади); незаконного проведення оперативно-розшукових заходів, передбачених законами України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». Перелічені оперативно-розшукові, слідчі процесуальні дії можуть проводитися в ході досудового розслідування, результатом якого є відмова в суді прокурора від підтримання обвинувачення.

Право на відшкодування шкоди в розмірах і в порядку, передбачених цим Законом (що стосується питання, яке ми досліджуємо) виникає у випадку постановлення судом виправдувального вироку або закриття кримінального провадження за відсутністю події кримінального правопорушення, відсутністю у діянні складу кримінального правопорушення або невстановленням достатніх доказів для доведення винуватості особи у суді і вичерпанням можливостей їх отримати. Як бачимо, під час закриття кримінального провадження у випадку відмови прокурора від підтримання обвинувачення право на відшкодування шкоди, завданої незаконними діями органів, в тому числі прокурора, який безпідставно здійснив таку відмову, в особи не виникає.

Водночас для прокурора факт відмови від підтримання обвинувачення прирівнюється до постановлення в майбутньому судом виправдувального вироку. Такий вирок може бути винесено, якщо в суді встановлено докази, що підтверджують відсутність події кримінального правопорушення, відсутність у діянні складу кримінального правопорушення або не встановлено достатньо доказів для доведення винуватості особи у суді. Як засвідчує вивчення судової практики, основними причинами відмови прокурора від обвинувачення є невстановлення достатньо

доказів, що підтверджують вину обвинуваченого і вичерпання можливості їх отримання. Зазначена обставина є реабілітуючою і повинна належати до обставин, які надають право на відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування та прокуратури.

Тому така ситуація дає змогу прокуророві і до певної міри спонукає його відмовитися від обвинувачення, не отримавши виправдувального вироку, завуалювавши свої дії (неналежний нагляд за досудовим розслідуванням, непрофесійність підтримання обвинувачення та інше) під правомірні, оминувши майбутню відповідальність за такі дії. Водночас, прокурор позбавляє права обвинуваченого отримати реабілітує рішення відносно нього – виправдувальний вирок, і, як наслідок, отримати відшкодування шкоди, завданої неправомірними діями органу досудового розслідування та прокурора.

Інститут відмови від обвинувачення передбачений у кримінальному процесі України з метою утвердження об'єктивності дій кожної зі сторін провадження та доведення винуватості чи невинуватості обвинуваченого перед судом. Надання права прокуророві відмовитися від підтримання обвинувачення зумовлено тим, щоб у випадку встановлення ним явних фактів, що свідчать про невинуватість особи, він як представник держави передусім зміг би, в межах закону, вільно сказати «на біле – біле, на чорне – чорне», а не акцентувати уваги лише на обвинувальному ухилі своєї процесуальної діяльності. Не можна вважати прокурора представником держави, якщо він на основі недопустимих доказів, «закриваючи на це очі», продовжує формулювати та підтримувати обвинувачення лише для того, щоб завершити свою обвинувальну діяльність., виконати кримінальну процесуальну функцію обвинувачення будь-якою ціною.

Інститут відмови прокурора від підтримання обвинувачення повинен забезпечити дотримання прав і свобод обвинуваченого не лише шляхом припинення кримінального переслідування, але й шляхом надання права на відшкодування шкоди, завданої неправомірними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування та прокуратури.

Висновки. За наслідками дослідження інституту відмови прокурора від підтримання обвинувачення виявлено певні недоліки у його правовому регулюванні, які призводять до зловживання прокурором таким правом. З метою ефективного здійснення прокурором своєї процесуальної діяльності та усунення прогалин в цій частині запропоновано певні рекомендації спрямовані на запобігання можливостям зловживання цим правом. Так, з метою об'єктивності та повноти прийняття прокурором рішення про відмову від підтримання обвинувачення необхідно вилучити можливість прокурора приймати таке рішення у підготовчому засіданні, тобто вилучити із п. 2 ч. 3 ст. 314 КПК України посилання на ч. 2 ст. 284 цього Кодексу.

Передбачена ст. 340 КПК України умова погодження постанови про відмову від обвинувачення з прокурором вищого рівня як захід запобігання зловживання обвинувачем своїм правом на відмову від підтримання обвинувачення є обгрунтованою і не є втручанням в його процесуальну діяльність.

Для цілковитого забезпечення відновлення прав та свобод особи, якій незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органам досудового розслідування, прокуратури і суду завдано шкоди, передбачити у Законі України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» як підставу для відшкодування громадянину шкоди винесення судом ухвали про закриття кримінального про-

вадження у зв'язку із відмовою прокурора від підтримання обвинувачення, що прирівнюється до виправдувального вироку. Такий підхід з одного боку забезпечить особі гарантії матеріального характеру, а з іншого – стимулюватиме прокурора відповідальніше ставитися до формування обвинувачення та скерування обвинувального акту до суду для розгляду по суті.

Список використаних джерел

1. Альперт С. А., Бажанов М. И. Рец. на кн.: Гельперин И. М. и Лукашевич В. З. Предание суду по советскому уголовно-процессуальному праву // Правоведение. 1965. № 4. С. 159–162.
2. Богонос М. Відмова від підтримання державного обвинувачення, його зміна, висунення додаткового обвинувачення // Повноваження прокурора щодо визначення меж судового розгляду: матеріали круглого столу (22 листопада 2019 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. С. 24–27.
3. Доповідь № 512/2009 Європейською комісією «За демократію через право» «Верховенство права», схваленій Венеціанською комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr).
4. Дунас Т. О., Руденко М. В. Щодо питання про недопущення відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення у судовому провадженні: вступ до проблематики // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. 2013. С. 281–281. (Серія «Право»; вип. № 16).
5. Карпова А. Актуальні питання відмови прокурора від обвинувачення // Повноваження прокурора щодо визначення меж судового розгляду: матеріали круглого столу (22 листопада 2019 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. С. 44–47.
6. Маляренко В. Т., Вернидубов В. І. Про відмову прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді та її правові наслідки // Вісник Верховного Суду України. 2002. № 4. URL: [http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/4F2BD2C153EAF85BC2257AF4003A6D0F?OpenDocument](http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/4F2BD2C153EAF85BC2257AF4003A6D0F?OpenDocument).

References

1. Alpert, S. A., Bazhanov, M. I. (1965). Rec. on the book: Gelperin I. M. and Lukashevich V. Z. Surrender to the court under Soviet criminal procedure law. In: *Jurisprudence*, № 4, 159–162.
2. Bogonos, M. (2019). Refusal to support the state prosecution, its change, additional charges. In: *Powers of the prosecutor to determine the boundaries of the trial: materials of the round table (November 22, 2019)*. Kyiv: National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine, P. 24–27.
3. *Report № 512/2009 by the European Commission for Democracy through Law «Rule of Law», approved by the Venice Commission at its 86th plenary session (Venice, 25–26 March 2011)*. Retrieved from [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr).
4. Dunas, T. O., Rudenko, M. V. (2013). *On the issue of preventing the prosecutor's refusal to support the state prosecution in court proceedings: an introduction to the issue*. V. N. Karazin Kharkiv National University. Law series. Issue № 16, 281–281.
5. Karpova, A. (2019). Current issues of the prosecutor's refusal to prosecute. In: *Powers of the prosecutor to determine the boundaries of the trial: materials of the round table (November 22, 2019)*. Kyiv: National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine, 44–47.
6. Malyarenko, V. T., Vernydubov, V. I. (2002). On the prosecutor's refusal to support the state prosecution in court and its legal consequences. In: *Bulletin of the Supreme Court of Ukraine*. № 4. Retrieved from [http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/4F2BD2C1-53EAF85BC2257AF4003A6D0F?OpenDocument](http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/4F2BD2C1-53EAF85BC2257AF4003A6D0F?OpenDocument).

DISMISSAL OF CHARGES BY THE PROSECUTOR AS A FORM OF ABUSE OF HIS RIGHTS

H. Boreiko

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: gala7788@meta.ua*

The article considers certain issues on the institution of the prosecutor's dismissal of charges enshrined in the current CPC of Ukraine as a possibility of abuse of such a right. The consequences of such a dismissal for both the accused and the prosecutor are investigated. At the same time, the current legislation regulating the procedure for restoring the rights of the accused, the charges against whom the prosecutor dismissed, is analyzed.

The realities of today's life demonstrate the unpreparedness of prosecutors to take responsibility for strict compliance with the law while prosecuting in court. Therefore, such actions of the prosecutor are subject to detailed regulation in order to prevent abuse of this right, gaining de facto the lack of control over the adoption of such decisions.

The results of investigating the institute of the prosecutor's dismissal of charges reveal certain shortcomings in its legal regulation, which lead to the prosecutor's abuse of this right. In order to effectively carry out the prosecutor's procedural activities and eliminate the gaps in this part, certain recommendations are proposed aimed at preventing the possibility of abuse of this right.

Notwithstanding the above, the CPC of Ukraine provides an opportunity for the prosecutor to dismiss charges already in the course of the preparatory court hearing, thus giving him the opportunity to abuse such a right. Indeed, the institution of the dismissal of charges is necessary in itself, but its regulation in the current CPC of Ukraine does not provide sufficient procedural safeguards against the abuse of this right.

For the purpose of objectivity and completeness of the prosecutor's decision to dismiss charges, it is necessary to exclude the possibility of the prosecutor to adopt such a decision in the preparatory hearing, i.e. to exclude from Paragraph 2, Part 3, Art. 314 of the CPC of Ukraine the reference to Part 2, Art. 284 of this Code. The condition of approving a decision to dismiss charges by a higher-level prosecutor as a measure to prevent the abuse of the prosecutor's right to dismiss charges, provided by Art. 340 of the CPC of Ukraine, is justified and does not interfere with his procedural activity.

In order to fully ensure the restoration of the rights and freedoms of a person harmed by illegal actions of the bodies conducting operative-investigative activities, bodies of pre-trial investigation, prosecutor's office and court, it is necessary to amend the Law of Ukraine «On the Procedure of Compensation for Damage Caused by Illegal Actions of the Bodies Conducting Operative-Investigative Activities, Bodies of Pre-trial Investigation, Prosecutor's Office and Court» with such a ground of compensation for damage as the court's decision to close the criminal proceedings in connection with the prosecutor's dismissal of charges, which equals to the acquittal.

Keywords: evidence; prosecutor; prosecution; preparatory court hearing; approval of the resolution.

*Стаття: надійшла до редакції 14.10.2020
прийнята до друку 12.11.2020*